

Відгук

доктора педагогічних наук, професора Васяновича Григорія Петровича на дисертаційне дослідження Галіва Миколи Дмитровича «Розвиток епістемологічних засад українського історико-педагогічного наративу (середина XIX – кінець XX століття)», подане до захисту для здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка

Динаміка соціально-політичних і культурно-освітніх трансформацій сьогодення визначили аксіологічні й епістемологічні проблеми історико-педагогічної науки як пріоритетні для українського суспільства. За сьогоденніх умов, коли спостерігаємо різні підходи розуміння «національного» (отже, «українського»), постає потреба реконструювання розвитку історії педагогіки в Україні, необхідності проникнення в глибинні пласти виховних і освітніх феноменів далекого та близького минулого. Найбільш змістовно і повно це можна побачити й усвідомити в контексті розвитку національної педагогічної думки взагалі. Це дозволяє визначитися з сутністю понять і змістом духовної, культурної сфери, до якої окрім суто педагогічних знань входять і філософія і релігія, й ідеологія, а також ціла низка інших складових. Закономірно, що в центрі її уваги перебувають наукова теорія пізнання, онтологічний пошук – знаходження, опис, систематизація суспільних і педагогічних фактів, критична оцінка та їх узагальнення тощо.

Педагогічна думка є завжди персоніфікованою, у ній віддзеркалюється особистість її носія, з його поглядами, переконаннями, віруваннями та вподобаннями. Піклуючись про вшанування українських педагогів і діячів освіти, Кабінет Міністрів України прийняв спеціальну Постанову № 510 від 20 квітня 1998 року, в якій наголошується на необхідності проведення наукових історико-педагогічних досліджень, організації урочистих педагогічних читань, конференцій, присвячених

видатним українським педагогам; організації зустрічей фахівців, учених зі студентами, вчителями, батьками, щоб привернути увагу до проблем розвитку української педагогічної думки; висвітлення в педагогічній і громадсько-політичній пресі творчої спадщини представників педагогічної думки, праці яких ще недостатньо представлені в педагогіці тощо. Тому цілком логічно, що розвиткові епістемологічних засад українського історико-педагогічного наративу (середини XIX – кінець XX століття) присвячено наукове дослідження М. Д. Галіва, яке з огляду на сказане, є актуальним та доцільним як в теоретичному, так і практичному сенсі.

Теоретична основа дисертаційного дослідження науково обґрунтована, вона базується на засадах гуманітарної, соціокультурної філософії освіти, яка формує і спрямовує свідомість особистості на усвідомлення особливої значущості пошуків нашими культурно-освітніми діячами окресленого періоду фундаментальних засад розвитку нації в умовах реального духовного і фізичного поневолення. Автор дисертаційного дослідження – М. Д. Галів переконливо доводить, що особливістю цивілізаційних, культурно-освітніх візій українських вчених, педагогів стало прагнення відмежуватися від визнання абсолютного впливу Польщі, Австрії, Росії на українську культуру за умов, в яких перебувала українська нація. Натомість дисертант акцентує на тому, що українська думка ніколи не була жорстко відокремленою від західноєвропейської думки, навпаки, це був взаємовплив; внесок української думки у загальні цивілізаційні процеси ставав все більш сутнісним і очевидним.

Найбільш суттєві наукові результати дисертації:

Науковий апарат дослідження М. Д. Галіва відповідає вимогам до такого виду робіт, і є самодостатнім для розв'язання всіх поставлених завдань, окреслених дисертантом. Автор чітко визначає предмет, об'єкт, завдання дослідження, що позитивно позначилося на здійсненні наукового пошуку, обґрунтуванні положень дисертації в цілому. Така логіка є

послідовною, відповідає науковій проблемі праці та спрямована на її системне розв'язання.

Отже, дисертантом:

1. На самодостатньому науковому рівні здійснено якісну характеристику ключових понять: «епістемологічні засади», «наратив», «український історико-педагогічний наратив», «джерельне і поза джерельне знання» та ін. Причому, ця характеристика здійснена в широкому гуманітарному контексті – філософському, історичному, культурологічному, психолого-педагогічному та ін. Позитивним тут є те, що автор не обмежується описовістю, як це досить часто трапляється навіть у такого високого рівня дослідницького пошуку, а застосовує при цьому аналітично-критичний та системно-логічний підходи. Це дозволяє подивитися на окреслену проблему у широкому контексті практичного застосування у навчально-виховному процесі результатів наукового пошуку дослідника.

Отже, такий підхід виконує вагомий методологічний роль.

2. Автором на науковому рівні сформульовані провідна ідея, концептуальні та методологічні положення праці. Вчений керується кількарівневим комплексом принципів і методів пізнання й акцентує на тому, що з огляду міждисциплінарності досліджуваної проблематики методологія повинна відзначатися плюралістичністю. Відхід від філософського й педагогічного монізму сьогодні є загальновизнаним і виправданим, оскільки він відкриває більш широкі перспективи для дослідника.

3. Вартісним є обґрунтування автором історіографії дослідження, яка для такої праці має особливу значущість. Джерельна база представленої на захист дисертації становить 1137 найменувань, які за своїм змістом є не лише суто історичними або історико-педагогічними, а й філософськими, культурологічними, соціологічними, психологічними та ін. Це безумовно засвідчує наукову добросовісність дисертанта, цій праці М. Д. Галів присвятив 10 років свого напруженого дослідницького життя. Звернемо

увагу й на такий позитивний факт: застосовуючи метод системного й історико-логічного аналізу, пошукувач чітко структурує доробок попередніх авторів у цій царині. Він здійснює поділ цього доробку у такий спосіб: 1) узагальнювальні праці з педагогічної історіографії; 2) дослідження наукового доробку окремих вітчизняних істориків педагогіки; 3) публікації щодо аналізу методологічних аспектів історико-педагогічної науки; 4) студії епістемологічних засад суміжних наук. Кожній із цих груп автор надає змістовну характеристику та власне трактування. Такий підхід, на нашу думку, є цілком слушним, отже, науково вартісним. Можливо авторові іноді бракує більш гостро критичного погляду там, де йдеться про характеристику тих чи інших історичних подій, педагогічних фактів, як вони подаються у польських, або ж російських джерелах. Крім того, епістемологічна проблематика розроблялася не лише П. Копніним, М. Поповичем, як наголошує автор, а й такими відомими українськими філософами, істориками, як М. Костомаров, П. Куліш, М. Бердяєв, В. Зеньковський, І. Огієнко, Д. Чижевський, В. Шинкарук та ін.

4. Виходячи з теми дослідження та сформульованих завдань, автор аналізує еволюцію світоглядно-філософських засад українського історико-педагогічного наративу (середина XIX – кінець XX століття). Ця еволюція добре простежується в аспектах епістемі інтелектуальної культури романтизму, позитивізму, неоромантизму та марксизму. Позитивним тут є те, що дисертант аналізує й виокремлює специфічні характеристики кожного окремо взятого напрямку у діалектичному взаємозв'язку, а також реальних впливах на історико-педагогічний наратив українських вчених (філософів, істориків, педагогів).

Втім зазначимо, що коли йдеться, наприклад, про німецьких романтиків, то не варто забувати такі відомі постаті, якими були: Фрідріх фон Гарденберг (Новаліс), Клеменс Brentano, брати Август і Фрідріх Шлегелі та ін. Крім того, усвідомлюючи, що романтизм проявлявся

передусім в літературі, як про це переконливо пише автор, зазначимо, що романтизм претендував на універсальність погляду на світ, на загальне охоплення й узагальнення всього людського знання, і можна сказати, що певною мірою він дійсно був універсальним світоглядом свого часу. Саме тому це варто було б висвітлити більш рельєфно.

5. Дисертант глибоко аналізує політично-ідеологічні доктрини як епістемологічні підстави українського історико-педагогічного наративу окресленого періоду. Цілком слушним тут є те, що він зосереджує свою увагу на таких доктринах, як лібералізм, консерватизм, ідеях соціалізму та націоналізму. Зокрема автор небезпідставно наголошує, що ліберальні ідеї розгорталися в умовах українського національного відродження, а тому містили у собі значне нашарування національного дискурсу. Їх носіями, зазвичай, ставали представники інтелігенції, котрі часто будували свої наративи на засадах лібералізму. До них належали й історики педагогіки.

Автор здійснює ґрунтовний аналіз всіх чотирьох доктрин, та розкриває сутність і зміст їх впливу на особливості формування українського історико-педагогічного наративу (с. 157- 237). Втім, очевидно, що доцільно було б показати взаємозв'язок, взаємовплив цих доктрин на досліджувані процеси.

6. Значну увагу автор приділяє дослідженню соціокультурних ідентичностей, які виконують засадничу роль вітчизняного історико-педагогічного наративу означеного періоду. Тут увага дослідника зосереджується на питаннях цивілізаційних уявлень вітчизняних авторів історико-педагогічних праць, важливих і складних етнонаціональних підтекстах в українському історико-педагогічному наративі, релігійно-конфесійних візіях, а також безпосередньо соціальних поглядах в працях українських учених у дослідженнях педагогічної минувшини. Цей складний комплекс проблем М. Галів досліджує на ґрунтовних теоретичних засадах, а також використовуючи величезний пласт

різноманітних фактів, описів із унікальної спадщини не лише вітчизняних, а й зарубіжних авторів. Натомість авторів, на нашу думку, варто було б використати для своєї наукової аргументації листування Т. Шевченка, (яке містить майже 1500 сторінок), М. Гоголя, П. Куліша, Лесі Українки, І. Огієнка та ін. вітчизняних культурно-освітніх діячів, у спадщині яких містяться різноманітні погляди, міркування щодо питань соціокультурної ідентичності у контексті історико-педагогічного наративу.

7. На особливу увагу заслуговує проведений пошукувачем синтез міждисциплінарних наукових знань в українському історико-педагогічному наративі вказаного періоду. Тут автор зосереджується на з'ясуванні ролі непедагогічних різногалузевих наукових знань у вітчизняному історико-педагогічному наративі, а також осмислення його сутності і змісту українськими вченими за умов конкретних часових і просторових рамок. Такі рефлексії і саморефлексії значною мірою підсилюють значущість виконаної дисертантом наукової праці.

8. Врешті вчений піддає ґрунтовному аналізу дисциплінарні засади конструювання наукового знання українськими істориками педагогіки (середини XIX – кінець XX ст.). З огляду важливості цієї проблеми і її проекції не лише на сучасне, а й на майбутнє, М. Галів чітко визначає предмет і завдання історії педагогіки як науки в трактуванні вітчизняних вчених, а також формулює принципи історико-педагогічного дослідження у текстах українських науковців. Прикметно, що у своєму дослідженні автор не обходить стороною таку категорію, як «факт», яка є ключовою в аналізі українського історико-педагогічного наративу.

Структура дисертації відповідає логіці наукового дослідження, послідовно розкриває і реалізує основні завдання наукового пошуку автора.

Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані: основні його положення висвітлено у 49 одноосібних

наукових публікаціях. Зміст автореферату є ідентичним змісту дисертації. У праці зроблені ґрунтовні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практиками історико-педагогічної, професійної освіти. Усе це та інше становить наукову новизну дослідження (с. 33-36). Особливо наголошуємо, що праця написана грамотною, сучасною українською мовою, що робить честь її авторові.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація «Розвиток епістемологічних засад українського історико-педагогічного наративу (середина XIX – кінець XX століття)», є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка має вагоме теоретичне і прикладне значення для педагогічної науки, заслуговує високої позитивної оцінки, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24. 07. 2013 року зі змінами та доповненням згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19. 08. 2015 р. та іншими інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо докторських дисертацій, а її автор – Галів Микола Дмитрович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13. 00. 01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін і соціальної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності Г. П. Васянович

Підпис професора Васяновича Григорія Петровича засвідчую:

Вчений секретар державного університету безпеки життєдіяльності, доцент Р. В. Лаврецький

«15» жовтня 2019 року